

HIMMLER'S AUXILIARIES**The Volksdeutsche Mittelstelle and the German National Minorities of Europe, 1933–1945.***(The University of North Carolina Press, Chapel Hill-London, 1993. 335 o.)*

A South Carolina Egyetem professzora, Lumans könyvének témája a közép- és kelet-európai német kisebbségek és a Náci Németország közötti viszony. Már a címből is sejthetően azt igyekeznek – sikerral – bizonyítani, hogy a német politikai vezetés a „Volksdeutsche Mittelstelle” (VM) szervezete révén tudatosan manipulálta és használta ki, majd telepítette át az Európa különböző részein évszázadokkal korábban megletelepült, akkorra már 10 millióra tehető német népcsoportokat. A világháborút megelőző évtizedekben, illetve a második világháború éveit alatti e német népcsoportok valóban nem lebecsülendő történelmi szerepet játszottak, sőt az egyes országok nemzetközi kapcsolataiban súlyos történelmi örökségként sokszor a mai napig éreztetik hatásukat.

A német nemzeti, etnikai politika alakításában és megvalósításában meghatározó szerep jutott Himmlernek, akit „Reichskommissar”-ként Hitler 1939-ben bízott meg a szovjet uralom alá kerülő területekről a németek, a „Volksdeutsche” áttelepítésével. E tevékenység szorosan összekapcsolódott a már jóval korábban, 1935-ben a német–német kapcsolatok koordinálására és erősítésére felállított VM szervezetével. Himmler személyén keresztül a szervezet és tevékenysége mind erősebben az SS befolyása alá került s vezetőit is mind onnan nevezték ki. Ennek megfelelően kapott szerepet a német hírszerzésben, az ellenséges államokban végzett felvilágosításban, majd a háború éveiben a Waffen-SS személyi állományának biztosításában, a németországi munkaerőhiány enyhítésében, Európa új etnikai arculatának kialakításában.

A kiterjedt levéltári kutatásokat végző Szerző árnyalt képet rajzol a VM és az SS viszonyáról, a köztük meglévő belső ellentétekről, a napi munka szervezettségéről. E kutatásokat persze nagyban megnehezítette, hogy a VM levéltára a bombázások alatt megsemmisült, így a szervezetre vonatkozó információkat más gyűjtemények állagaiból kellett rekonstruálni, tovább finomítva a témával foglalkozó korábbi szerzők eredményeit (Hans Adolf Jacobsen, Robert L. Koehl). A felvázolt képen az egyes érintett országok kutatói biztosan tudnak még módosítani, hiszen a nyelvi korlátok miatt a munka szakirodalmi forrásai nagyobb részt az angolszász

irodalomból származnak. A magyarországi viszonyokat illetően jórészt Arató Endre (1961), Tilkovszky Loránd (1971), Mario Fenyó (1972), Stephen Kertész (1953) és Jörg Hoensch (1965) munkáira hagyatkozik, s így tájékozottsága naprakésznek éppen nem nevezhető.

A Szerző könyvében először a VM megalapításával és szervezeti kereteivel (vezetői Kursell, majd Werner Lorenz SS-Obergruppenführer), a VM-nak a német állami és párt szervekhez fűződő kapcsolataival foglalkozik. Ezt követően földrajzi tagolásban mutatja be a szervezet működését (Ausztria, Olaszország, Csehszlovákia, a balti államok, Románia, Magyarország, Jugoszlávia, Nyugat-Európa, Észak-Schleswig, a Szovjetunió és a Tengerentúl). Külön fejezetekben olvashatunk a németek áttelepítésének megszervezéséről és eredményeiről, így például értesülünk arról, hogy a Szovjetunióból 1932-ig 4635, Észt- és Lettországból 1939-ig 60 000, majd a szovjet megszállás után utólag még 17 701 népi németet telepítettek át.

A zárófejezetekben részletes képet kapunk a hazatelepített németek életének viszontagságairól, a felállított táborok, „fogadóhelyek” működéséről és szervezetéről (Durchgangs-, Sammel- és Beobachtungslager), a politikai ellenőrzés, az orvosi vizsgálatok gyakorlatáról. E tevékenységet érzékelteti, hogy 1939-ben még csak 21 tábor működött s további 19-et állítottak fel; 1940–1941-ben 1500–1800 fogadóhellyel számolhatunk. Adatsorokat olvashatunk arról, hogy az egyes országokban milyen eredményre jártak a sorozások a Waffen-SS számára. A vezető, Lorenz 1945. évi frontszolgálatával a szervezet gyakorlatilag megszűnt, Lorenz tevékenységéért Nürnbergben 20 évi börtönbüntetést kapott, de már 1955-ben kiszabadult.

A kötetet éppen a több országot érintő téma miatt jól kiegészítette volna egy helységnévmutató. Hiányolhatók a rengeteg adat jobb áttekintése érdekében a statisztikai kimutatások és grafikonok, amelyek a szokásos statisztikai módszerek alkalmazásával nyilván további szempontokkal gazdagították volna az élvezetes stílusban megírt, de ugyanakkor rendkívül adatgazdag művet.

Szegzárdy-Csengery Klára